Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MANUELA CAMPOSA SÁNCHEZA-BORDONY
przedstawiona w dniu 30 listopada 2023 r.[1]

Sprawa C-409/22

UA
przeciwko
EUROBANK BULGARIA

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Apelativen sad – Sofia (sąd apelacyjny w Sofii, Bułgaria)]

Odesłanie prejudycjalne – Swoboda przepływu kapitału – Usługi płatnicze w ramach rynku wewnętrznego – Dyrektywa 2007/64/WE – Pojęcie instrumentu płatniczego – Pełnomocnictwo dla przedstawiciela działającego w imieniu posiadacza rachunku – Odpis pełnomocnictwa zaopatrzony w apostille – Dowód autentyczności – Pojęcie transakcji płatniczej – Prawa i obowiązki związane ze świadczeniem i korzystaniem z usług płatniczych – Nieautoryzowane transakcje płatnicze – Odpowiedzialność dostawcy usług płatniczych

1. Dyrektywa 2007/64/WE[2] oraz dyrektywa (UE) 2015/2366[3], która zastąpiła ją od dnia 13 stycznia 2018 r., regulują świadczenie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego. Usługi te ewoluują bardzo szybko w wyniku rozwoju technologicznego[4].

2. Stronami postępowania będącego źródłem niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym są bułgarski bank oraz jego klient, z którego rachunku bieżącego dokonano wypłat, w odniesieniu do których klient zaprzecza, iż je autoryzował. Klient dochodzi od banku zwrotu przelanych przez bank środków.

3. W tym kontekście Trybunał będzie musiał wyjaśnić pojęcia „instrumentu płatniczego”[5] i „autoryzacji” użyte w dyrektywie 2007/64, która w niniejszej sprawie ma zastosowanie ratione temporis.

1 Język oryginału: hiszpański.

2 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniająca dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylająca dyrektywę 97/5/WE (Dz.U. 2007, L 319, s. 1; sprostowanie Dz.U. 2009, L 187, s. 5).

3 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE (Dz.U. 2015, L 337, s. 35; sprostowanie Dz.U. 2018, L 102, s. 97).

4 Komisja Europejska rozpoczęła już proces aktualizacji dyrektywy 2015/2366. Zobacz dokument: A study on the application and impact of Directive (EU) 2015/2366 on Payment Services (PSD2), FISMA/2021/OP/0002.

5 W przedmiocie wątpliwości związanych z tym pojęciem zob. Opinion of the European Banking Authority on its technical advice on the review of Directive (EU) 2015/2366 on payment services in the internal market (PSD2), EBA/Op/2022/06, z dnia 23 czerwca 2022 r., s. 111, 112.

4. Trybunał powinien również rozwinąć swoje, wciąż powstające, orzecznictwo w przedmiocie odpowiedzialności dostawców usług płatniczych, zwanych dalej „dostawcami usług płatniczych”, z tytułu transakcji płatniczych nieautoryzowanych przez użytkowników.

I. Ramy prawne

A. Prawo Unii: dyrektywa 2007/64

5. Artykuł 4 pkt 19 i 23 stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[…]

19) »autoryzacja« oznacza procedurę pozwalającą dostawcy usług płatniczych na sprawdzenie wykorzystania konkretnego instrumentu płatniczego, w tym jego indywidualnych zabezpieczeń;

[…]

23) »instrument płatniczy« oznacza każde zindywidualizowane urządzenie lub uzgodniony przez użytkownika usług płatniczych i dostawcę usług płatniczych zbiór procedur, z których korzysta użytkownik usług płatniczych w celu zainicjowania zlecenia płatniczego”.

6. Zgodnie z art. 54 („Udzielenie i cofnięcie zgody”):

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby transakcję płatniczą uważano za autoryzowaną tylko pod warunkiem udzielenia przez płatnika zgody na wykonanie transakcji płatniczej. Transakcja płatnicza może być autoryzowana przez płatnika przed wykonaniem transakcji płatniczej lub, jeżeli płatnik i jego dostawca usług płatniczych tak uzgodnili, po jej wykonaniu.

2. Udzielenie zgody na wykonanie transakcji płatniczej lub kilku transakcji płatniczych odbywa się w sposób uzgodniony pomiędzy płatnikiem a jego dostawcą usług płatniczych.

W przypadku braku takiej zgody transakcję płatniczą uważa się za nieautoryzowaną.

3. Płatnik może w każdej chwili wycofać zgodę, ale nie później niż do momentu, w którym zlecenie płatnicze stało się nieodwołalne na mocy art. 66. Zgoda na wykonanie kilku transakcji płatniczych może również zostać cofnięta, skutkiem czego wszelkie przyszłe transakcje płatnicze należy uznać za nieautoryzowane.

4. Procedura udzielania zgody jest uzgodniona pomiędzy płatnikiem a jego dostawcą usług płatniczych”.

7. Artykuł 59 („Dowód autoryzacji i wykonania transakcji płatniczych”) stanowi:

„1. Państwa członkowskie nakładają wymóg, zgodnie z którym w przypadku gdy użytkownik usług płatniczych zaprzecza, że autoryzował wykonaną transakcję płatniczą, lub twierdzi, że transakcja płatnicza została wykonana nieprawidłowo, do dostawcy usług płatniczych tego

użytkownika należy udowodnienie, że transakcja ta była autoryzowana, odpowiednio zapisana, ujęta w księgach i że na transakcję nie miała wpływu żadna awaria techniczna ani innego rodzaju usterka.

2. W przypadku gdy użytkownik usług płatniczych zaprzecza temu, że autoryzował wykonaną transakcję płatniczą, zarejestrowane przez dostawcę usług płatniczych samo użycie instrumentu płatniczego niekoniecznie jest wystarczające do udowodnienia, że transakcja płatnicza została przez płatnika usług płatniczych autoryzowana albo że płatnik działał w nieuczciwych zamiarach lub dopuścił się celowego lub rażącego zaniedbania co najmniej jednego z obowiązków przewidzianych w art. 56".

8. Artykuł 60 („Odpowiedzialność dostawcy usług płatniczych za nieautoryzowane transakcje płatnicze") przewiduje:

„1. Bez uszczerbku dla art. 58 państwa członkowskie zapewniają, aby w przypadku nieautoryzowanej transakcji płatniczej dostawca usług płatniczych płatnika bezzwłocznie dokonywał na jego rzecz zwrotu kwoty, na jaką opiewała nieautoryzowana transakcja płatnicza oraz, w stosownych przypadkach, przywrócił obciążony rachunek płatniczy do stanu, jaki istniałby, gdyby nie miała miejsca nieautoryzowana transakcja płatnicza.

[…]".

9. Artykuł 86 („Pełna harmonizacja") stanowi:

„1. Bez uszczerbku dla art. 30 ust. 2, art. 33, art. 34 ust. 2, art. 45 ust. 6, art. 47 ust. 3, art. 48 ust. 3, art. 51 ust. 2, art. 52 ust. 3, art. 53 ust. 2, art. 61 ust. 3 oraz art. 72 i 88 państwa członkowskie nie utrzymują ani nie przyjmują, w zakresie, w jakim niniejsza dyrektywa zawiera zharmonizowane przepisy, przepisów innych niż te ustanowione w niniejszej dyrektywie.

[…]

3. Państwa członkowskie zapewniają, aby dostawcy usług płatniczych nie stosowali na niekorzyść użytkowników usług płatniczych odstępstw od przepisów prawa krajowego przyjętych w celu wykonania niniejszej dyrektywy lub odpowiadających im, chyba że taka możliwość została wyraźnie przewidziana w dyrektywie.

Dostawcy usług płatniczych mogą jednak podjąć decyzję o przyznaniu użytkownikom usług płatniczych bardziej korzystnych warunków"[6].

B. Prawo bułgarskie

10. Artykuł 75 ust. 2 Zakon za zadalzheniata i dogovorite (ustawy o zobowiązaniach i umowach) stanowi:

„[…]

Dłużnik zostaje zwolniony, jeżeli w dobrej wierze wykonał zobowiązanie wobec osoby, która na podstawie jednoznacznych okoliczności wydaje się uprawniona do przyjęcia świadczenia. […]".

[6] Treść powyższych przepisów została przeniesiona, z kilkoma zmianami, do dyrektywy 2015/2366, która uchyliła dyrektywę 2007/64.

11. Artykuł 57 ust. 1 Zakon za platezhnite uslugi i platezhnite sistemi (ustawy o usługach płatniczych i systemach płatniczych) z 2009 r.[7] przewiduje:

„W przypadku nieautoryzowanej transakcji płatniczej dostawca usług płatniczych niezwłocznie zwraca płatnikowi kwotę nieautoryzowanej transakcji płatniczej oraz, w razie konieczności, przywraca rachunek płatniczy płatnika do stanu, w jakim znajdował się on przed wykonaniem nieautoryzowanej transakcji płatniczej".

II. Okoliczności faktyczne, postępowanie i pytania prejudycjalne

12. Sąd odsyłający, zamiast przedstawić okoliczności faktyczne, które uważa za udowodnione, opisuje w postanowieniu odsyłającym te z nich, które przywołuje każda ze stron sporu. Przytaczam je poniżej.

A. Okoliczności faktyczne zdaniem powoda (UA)

13. W dniu 22 listopada 2017 r. UA i Eurobank EFG Bulgaria AD, zwany dalej „Eurobankiem", zawarli w Sofii (Bułgaria) umowę rachunku bieżącego. Na mocy tej umowy bank zobowiązał się do otwarcia i prowadzenia przez czas nieokreślony na rzecz UA rachunku bieżącego w euro w celu świadczenia usług płatniczych. UA wpłacił na ten rachunek w drodze kilku przelewów łącznie 999 860 EUR.

14. W dniu 6 lutego 2018 r. UA udał się do placówki banku, aby dokonać transakcji na swoim rachunku bankowym, lecz został poinformowany przez pracownika Eurobanku, że saldo wynosi jedynie 16 000 EUR.

15. UA twierdzi, że był zaskoczony tym faktem oraz że gdy zażądał wyjaśnień, pracownik przedstawił mu wyciąg z rachunku bankowego obejmujący operacje na rachunku za okres od dnia otwarcia rachunku do dnia 6 lutego 2018 r.

16. Na podstawie wyciągu bankowego UA stwierdził, że nieznana mu osoba, nazywająca się MK, wypłaciła z rachunku w drodze sześciu indywidualnych zleceń przelewu środki w łącznej kwocie 982 000 EUR, przy czym brak było ważnej autoryzacji ze strony UA jako posiadacza rachunku, ponieważ nie udzielił on tej osobie żadnego pełnomocnictwa.

17. Pracownik Eurobanku wyjaśnił UA, że te jednostronne transakcje zostały dokonane przez MK, który przedstawił się jako pełnomocnik deponenta i przedłożył pełnomocnictwo z dnia 1 grudnia 2017 r. uwierzytelnione przez włoskiego notariusza.

18. UA poinformował pracownika, że dokument ten nie zawiera jego podpisu jako mocodawcy, i podjął następujące kroki w celu obrony swoich interesów: a) w dniu 6 marca 2018 r. zgłosił bankowi dokonanie bezprawnych dyspozycji jego środkami i zażądał zwrotu kwoty tych transakcji; b) w dniu 8 marca 2018 r. przesłał kopię tego zgłoszenia do banku centralnego Republiki Bułgarii oraz zwrócił się z pisemnym zapytaniem do notariusza. Notariusz odpowiedział mu, że nie sporządził ani nie dokonał uwierzytelnienia pełnomocnictwa na rzecz MK, że

[7] Ustawa uchylona ze skutkiem od dnia 6 marca 2018 r., lecz mająca zastosowanie w niniejszej sprawie.

pełnomocnictwo to jest „falsyfikatem", oraz że poinformował o tym zarówno Eurobank w odpowiedzi na jego zapytanie z dnia 20 lutego 2018 r., jak i izbę notarialną w Mediolanie (Włochy).

B. Okoliczności faktyczne zdaniem pozwanego (Eurobank)

19. Eurobank przyznaje, że w dniu 22 listopada 2017 r. UA przybył do placówki banku z dwiema osobami będącymi obywatelami włoskimi. W trakcie rozmowy pracownik Eurobanku zrozumiał, że UA zamierza posługiwać się pełnomocnikiem przy dysponowaniu otwieranym rachunkiem bieżącym. UA odmówił skorzystania z zaoferowanych mu przez bank usług bankowości internetowej, powiadomień SMS i karty bankowej.

20. W dniu 15 grudnia 2017 r. osoba (MK), która przedstawiła się jako pełnomocnik UA, przybyła do placówki banku i okazała pracownikowi Eurobanku odpis pełnomocnictwa z dnia 1 grudnia 2017 r. uwierzytelnionego przez włoskiego notariusza w dniu 5 grudnia 2017 r.

21. Autentyczność odpisu została poświadczona poprzez apostille, a wszystkie dokumenty zostały przetłumaczone z języka włoskiego na język bułgarski przez tłumacza przysięgłego. Pełnomocnictwo to było pełnomocnictwem szczególnym (wyraźnym) i upoważniało pełnomocnika do dysponowania środkami na rachunku bankowym UA.

22. MK przedstawił oryginał odpisu pełnomocnictwa pracownikowi banku przy każdym z sześciu zleceń przelewu.

23. W dniu (6 lutego 2018 r.), w którym UA dowiedział się o sześciu zleceniach przelewu środków ze swojego rachunku bieżącego, nie poinformował pracowników banku o rzekomych nieprawidłowościach. Uczynił to dopiero w dniu 20 lutego 2018 r. roku. W dniu 6 marca 2018 r. złożył bankowi pisemne zgłoszenie, w którym stwierdził, że zostały dokonane bezprawne dyspozycje, i zażądał zwrotu wypłaconych kwot.

24. Eurobank przyznaje, że w dniu 20 lutego 2018 r. zwrócił się do notariusza z pytaniem, czy pełnomocnictwo z dnia 1 grudnia 2017 r. zostało prawidłowo złożone i wpisane do jego repertorium, czy uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa wywołuje te same skutki prawne co samo pełnomocnictwo oraz czy sporządzanie takich odpisów jest zgodne z ogólną praktyką, przy czym przesłał mu zeskanowaną kopię odpisu. Notariusz odpowiedział jedynie: „Załączony dokument jest falsyfikatem. Niech Państwo z niego nie korzystają".

25. W dniu 27 lutego 2018 r. Eurobank skierował zapytanie do zastępcy prokuratora Republiki Włoskiej, który poświadczył swoim podpisem odpis spornego pełnomocnictwa w drodze apostille zgodnie z postanowieniami konwencji haskiej w sprawie apostille[8]. Prokuratura w Monzie (Włochy) potwierdziła, że odpowiednia apostille została wydana w dniu 12 grudnia 2017 r., to znaczy oficjalnie potwierdziła, że „apostille na odpisie pełnomocnictwa jest ważna".

[8] Konwencja z dnia 5 października 1961 r. znosząca wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, zwana dalej „konwencją w sprawie apostille". Konwencja, jak również odpowiednia dokumentacja, są dostępne na stronie internetowej Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego (www.hcch.net) w zakładce „Convenios" [w wersji angielskiej „Conventions"] lub w zakładce „Sección Apostilla" [w wersji angielskiej „Apostille Section"].

C. Podsumowanie stanowisk obu stron

26. Zdaniem UA pracownicy Eurobanku działali bez zachowania należytej staranności i z rażącym niedbalstwem, czym umożliwili osobie nieposiadającej umocowania do reprezentacji dysponowanie środkami na rachunku bankowym. Przedłożone pełnomocnictwo nie było prawidłowe pod względem formy i nie powinno było zostać zaakceptowane, ponieważ brak było podpisu mocodawcy. Eurobank powinien był odmówić wykonania sześciu spornych transakcji.

27. Eurobank podnosi, że:

– przedłożony dokument jest odpisem pełnomocnictwa, a nie samym pełnomocnictwem, dlatego też nie zawiera podpisu mocodawcy;

– właściwy organ włoski poświadczył w drodze apostille autentyczność podpisów i tożsamość pieczęci na dokumentach, przy czym poświadczone zostało notarialne uwierzytelnienie odpisu pełnomocnictwa, a więc autentyczność dokumentu, w związku z czym odpis pełnomocnictwa mógł być wykorzystywany w Bułgarii;

– sześć spornych transakcji płatniczych zostało wykonanych na rzecz tak zwanego „domniemanego wierzyciela" i zgodnie z postanowieniem ogólnych warunków umowy w związku z art. 75 ust. 2 (bułgarskiej) ustawy o zobowiązaniach i umowach „bank nie ponosi odpowiedzialności za kwoty wypłacone i dyspozycje dokonane na podstawie pełnomocnictwa, jeżeli nie został poinformowany na piśmie o odwołaniu pełnomocnictwa i jeżeli przed otrzymaniem zawiadomienia dokonał w dobrej wierze wypłaty kwoty osobie, która na podstawie jednoznacznych okoliczności wydawała się uprawniona do otrzymania tej kwoty".

D. Postępowanie i pytania prejudycjalne

28. W dniu 4 lutego 2019 r. UA wniósł przeciwko Eurobankowi powództwo do Sofiyski gradski sad (sądu miejskiego w Sofii, Bułgaria). Sąd ten uznał powództwo wyrokiem z dnia 13 maja 2021 r. i nakazał Eurobankowi zapłatę na rzecz UA kwoty 982 000 EUR tytułem nieautoryzowanych transakcji płatniczych [9].

29. Eurobank zaskarżył wyrok sądu pierwszej instancji do Apelativen sad Sofia (sądu apelacyjnego w Sofii, Bułgaria), który przedstawił Trybunałowi następujące pytania prejudycjalne:

„1) Czy pełnomocnictwo, na mocy którego pełnomocnik w drodze zlecenia płatniczego dokonuje dyspozycji środkami w imieniu płatnika, stanowi instrument płatniczy w rozumieniu art. 4 pkt 23 [dyrektywy 2007/64]?

2) Czy apostille umieszczona przez właściwy organ zagraniczny zgodnie z Konwencją haską z 1961 r. znoszącą wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych stanowi część procedury autoryzacji zarówno instrumentu płatniczego, jak i transakcji płatniczej w rozumieniu art. 4 pkt 19 w związku z art. 59 [ust.] 1 wskazanej dyrektywy?

[9] Nakazał mu również zapłatę na rzecz UA kwoty 1182,40 EUR tytułem odszkodowania za szkodę majątkową oraz kwoty 74 521 EUR tytułem odsetek.

3) Czy, jeżeli instrument płatniczy (również ten, który uprawnia osobę trzecią do dokonywania dyspozycji w imieniu płatnika) jest prawidłowy pod względem formalnym (zewnętrznym), sąd krajowy może przyjąć, że transakcja płatnicza jest autoryzowana, to znaczy, że płatnik wyraził zgodę na jej wykonanie?".

III. Postępowanie przed Trybunałem

30. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wpłynął do Trybunału w dniu 21 czerwca 2022 r.

31. Uwagi na piśmie przedstawili UA, Eurobank, rządy bułgarski, czeski i włoski oraz Komisja Europejska.

32. Po przedstawieniu uwag sąd odsyłający uzupełnił swoje postanowienie o określone dodatkowe informacje w drodze uzupełnienia, które wpłynęło do Trybunału w dniu 13 stycznia 2023 r.

33. Trybunał wezwał strony do wypowiedzenia się na rozprawie w przedmiocie znaczenia informacji zawartych w tym uzupełnieniu dla udzielenia odpowiedzi na wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

34. Na rozprawie, która odbyła się w dniu 28 września 2023 r., stawili się jedynie rząd bułgarski i Komisja.

IV. Ocena

A. Pierwsze pytanie prejudycjalne

35. Sąd odsyłający zwraca się o wyjaśnienie, czy „pełnomocnictwo, na mocy którego pełnomocnik w drodze zlecenia płatniczego dokonuje dyspozycji środkami w imieniu płatnika", można uznać za *instrument płatniczy* w rozumieniu art. 4 pkt 23 dyrektywy 2007/64.

36. Artykuł 4 dyrektywy 2007/64 zawiera dwie definicje do celów tej dyrektywy:

– „instrument płatniczy" oznacza „każde zindywidualizowane urządzenie lub uzgodniony przez użytkownika usług płatniczych i dostawcę usług płatniczych zbiór procedur, z których korzysta użytkownik usług płatniczych w celu zainicjowania zlecenia płatniczego" (pkt 23);

– „zlecenie płatnicze" oznacza „każdą dyspozycję płatnika lub odbiorcy dla jego dostawcy usług płatniczych z żądaniem wykonania transakcji płatniczej" (pkt 16).

37. Instrumentami płatniczymi są zatem w rozumieniu dyrektywy 2007/64 zarówno urządzenia fizyczne (karty i telefony komórkowe), jak i *zbiór procedur* (kody PIN, kody TAN, DigiPass, Bizum, nazwisko użytkownika/klucz itp.) uzgodniony przez użytkownika usług płatniczych [10] i dostawcę usług płatniczych w celu zainicjowania zlecenia płatniczego.

[10] W przedmiocie pojęć „usług płatniczych" i „użytkownika usług płatniczych" zob. wyrok z dnia 11 kwietnia 2019 r., Mediterranean Shipping Company (Portugal) – Agentes de Navegação, C-295/18, EU:C:2019:320, pkt 37–48, 54.

38. W szczególności użytkownik może uzgodnić z dostawcą usług płatniczych, że za pośrednictwem wzajemnie uzgodnionego zbioru procedur użyje tych procedur, aby zlecić dostawcy usług płatniczych wykonanie transakcji płatniczej (lokowania, przelewu lub wycofania środków).

39. Artykuł 4 pkt 23 dyrektywy 2007/64 posługuje się bardzo szerokim pojęciem instrumentu płatniczego w ten sposób, że rodzaj technologii, środek, którym przekazywane jest zlecenie płatnicze i kontrola zabezpieczeń nie mają charakteru decydującego, nawet jeśli zabezpieczenia są w posiadaniu użytkownika [11].

40. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału [12] instrumenty płatnicze mogą być:

– zindywidualizowane, to jest umożliwiające dostawcy usług płatniczych sprawdzenie, czy zlecenie płatnicze zostało zainicjowane przez upoważnionego do tego użytkownika;

– niezindywidualizowane, w przypadku których dostawcy usług płatniczych „nie są zobowiązani do przedstawienia dowodu autoryzacji transakcji rozważanej w wypadku, o którym mowa w art. 59 rzeczonej dyrektywy [2007/64]".

41. Trybunał wyjaśnił w wyroku w sprawie T-Mobile Austria wykładnię art. 4 ust. 23 dyrektywy 2007/64 w świetle rozbieżności między różnymi wersjami językowymi w zakresie użycia imiesłowu przymiotnikowego „zindywidualizowany" w odniesieniu do terminów „każde […] urządzenie" i „zbiór procedur". Uznał on, że aby instrument płatniczy mógł zostać uznany za „zindywidualizowany", powinien on pozwolić dostawcy usług płatniczych na sprawdzenie, czy zlecenie płatnicze zostało zainicjowane przez uprawnionego do tego użytkownika [13].

42. Pojęcie zawarte w art. 4 pkt 23 dyrektywy 2007/64 może zatem obejmować *zbiór procedur* uzgodnionych między dostawcą usług płatniczych a użytkownikiem, które ten ostatni wykorzystuje do zainicjowania zlecenia płatniczego [14].

43. W niniejszej sprawie dokumentem przekazanym Eurobankowi był odpis pełnomocnictwa szczególnego (wyraźnego), rzekomo wystawionego przez włoskiego notariusza, na mocy którego UA upoważnił pełnomocnika do dysponowania saldem rachunku bieżącego. Odpis ten został poświadczony w drodze apostille i przetłumaczony na język bułgarski przez tłumacza przysięgłego.

[11] Stwierdzenie to jest zgodne z orzecznictwem Trybunału, zgodnie z którym „art. 4 pkt 23 dyrektywy 2007/64 należy interpretować w ten sposób, że zarówno procedura oparta na podpisanym własnoręcznie przez płatnika formularzu płatności zmierzająca do wydania polecenia przelewu, jak i procedura wydania polecenia przelewu w bankowości internetowej stanowią instrumenty płatnicze w rozumieniu tego przepisu" (wyrok z dnia 9 kwietnia 2014 r., T-Mobile Austria, C-616/11, EU:C:2014:242, zwany dalej „wyrokiem T-Mobile Austria", pkt 29–44).

[12] Wyroki: T-Mobile Austria, pkt 33, 34; z dnia 11 listopada 2020 r., DenizBank, C-287/19, EU:C:2020:897, pkt 69–72.

[13] Wyrok T-Mobile Austria, pkt 31, 33.

[14] Trybunał uznał na przykład za niezindywidualizowany instrument płatniczy funkcję komunikacji bliskiego zasięgu (Near Field Communication), powszechnie określaną jako funkcja „płatności zbliżeniowych", zawartą w zindywidualizowanych, wielofunkcyjnych kartach bankowych, podczas gdy inne funkcje takich kart są zindywidualizowanymi instrumentami płatniczymi. Zobacz wyrok z dnia 11 listopada 2020 r., DenizBank, C-287/19, EU:C:2020:897, pkt 79; moja opinia przedstawiona w dniu 30 kwietnia 2020 r., DenizBank, C-287/19, EU:C:2020:322, pkt 29–51.

44. W zasadzie pełnomocnictwo szczególne i wyraźne udzielone przez posiadacza rachunku płatniczego [15] na rzecz pełnomocnika, upoważniające tego ostatniego do dokonywania transakcji na rachunku bankowym, nie jest, z zastrzeżeniem tego, co dodam w dalszej części, instrumentem płatniczym. W takim przypadku pełnomocnictwo nie pozwala dostawcy usług płatniczych na sprawdzenie, czy zlecenie płatnicze zostało zainicjowane przez uprawnionego do tego użytkownika, i nie jest instrumentem udostępnionym posiadaczowi rachunku płatniczego przez dostawcę usług płatniczych.

45. Jednakże, jak już wskazałem, zgodnie z art. 4 pkt 23 dyrektywy 2007/64 instrumenty płatnicze mogą mieć formę *zbioru procedur* „uzgodnionego" przez dostawcę usług płatniczych i użytkownika. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby pełnomocnictwo zostało włączone do takiego zbioru procedur, do czego niezbędne będzie uprzednie porozumienie między posiadaczem rachunku płatniczego a dostawcą usług płatniczych.

46. Zgodnie z tym wymogiem art. 54 ust. 1 i 2 dyrektywy 2007/64 stanowi, że transakcje płatnicze uznaje się za autoryzowane wyłącznie w przypadku, gdy płatnik udzielił zgody na wykonanie transakcji płatniczej, a zgoda taka jest udzielana w formie uzgodnionej między płatnikiem a jego dostawcą usług płatniczych. W przypadku braku zgody transakcję płatniczą uznaje się za nieautoryzowaną.

47. Kluczem do udzielenia odpowiedzi na to pytanie prejudycjalne jest zatem ustalenie, czy takie porozumienie pomiędzy użytkownikiem a dostawcą usług płatniczych rzeczywiście miało miejsce. W celu usunięcia niepewności w tej kwestii Apelativen sad Sofia (sąd apelacyjny w Sofii) dodał do swego postanowienia odsyłającego uzupełnienie, z którego wynika, że umowa ramowa [16] pomiędzy Eurobankiem a UA podlega ogólnym warunkom zawartym w dniu 22 listopada 2017 r. i zawiera ona następujące warunki umowne:

– zgodnie z pkt V.22 posiadacz rachunku może dysponować środkami osobiście lub przez pełnomocnika upoważnionego na podstawie notarialnie poświadczonego pełnomocnictwa zawierającego wyraźne oświadczenie woli o dokonywaniu czynności dysponowania środkami na rachunku płatniczym; w celu dysponowania środkami za pośrednictwem pełnomocnika ten ostatni musi przedstawić *oryginał pełnomocnictwa* oraz ważny dokument tożsamości;

– zgodnie z pkt V.25 bank przeprowadzi formalną weryfikację przedłożonych mu pełnomocnictw i złożonych na nich podpisów.

48. Wydaje się zatem, że istniało *porozumienie* między UA (jako posiadaczem rachunku płatniczego) a Eurobankiem (jako dostawcą usług płatniczych), które przewidywało możliwość wykorzystania pełnomocnictwa notarialnego do dysponowania środkami na rachunku. Umowa zawarta przez strony zawierała w tym celu zbiór procedur (postępowanie), które były niezbędne, aby dostawca usług płatniczych wykonał zlecenie płatnicze przypisane użytkownikowi.

49. Z tego punktu widzenia można przyjąć, że za pomocą pełnomocnictwa notarialnego posiadacz rachunku płatniczego przekazuje pośrednio dostawcy usług płatniczych swoją wolę wykonania transakcji płatniczych ze środków znajdujących się na rachunku płatniczym.

[15] W przedmiocie pojęcia rachunku płatniczego, o którym mowa w art. 4 pkt 14 dyrektywy 2007/64, zob. wyrok z dnia 4 października 2018 r., ING-DiBa Direktbank Austria, C-191/17, EU:C:2018:809.

[16] Zgodnie z art. 4 pkt 12 dyrektywy 2007/64 „umowa ramowa" oznacza „umowę o usługę płatniczą, która reguluje wykonanie indywidualnych i kolejnych transakcji płatniczych w przyszłości i która może zawierać obowiązek i warunki otwarcia rachunku płatniczego".

Wskazany rodzaj pełnomocnictwa jest zatem *początkowym* elementem zbioru procedur „uzgodnionego" przez dostawcę usług płatniczych i użytkownika w celu wykonania zlecenia płatniczego.

50. Pełnomocnictwo można w tym samym stopniu uznać za niezindywidualizowany (pośredni [17], można powiedzieć) instrument płatniczy, ponieważ pełnomocnik może działać w odniesieniu do rachunku płatniczego, przedstawiając swoje pełnomocnictwo lub należycie poświadczony odpis pełnomocnictwa bez konieczności dostarczania polecenia przelewu podpisanego odręcznie przez posiadacza rachunku. Gdyby wymagane było polecenie przelewu podpisane odręcznie przez posiadacza rachunku, pełnomocnictwo do zarządzania rachunkiem płatniczym pozbawione byłoby sensu, ponieważ zawsze konieczne byłoby dokonywanie transakcji przez posiadacza rachunku i zatwierdzanie ich jego podpisem.

51. Oczywiste jest, że pełnomocnictwo nie jest wystawiane przez dostawcę usług płatniczych, lecz przez posiadacza rachunku na rzecz osoby trzeciej w celu zlecania transakcji płatniczych w jego imieniu. Okoliczność ta nie uniemożliwia jednak uznania go za element uzgodnionego przez obie strony zbioru procedur, który stanowi instrument płatniczy. Podobnie przelew zlecony osobiście w placówce banku, na podstawie zlecenia podpisanego odręcznie przez posiadacza rachunku, również jest instrumentem płatniczym, pomimo iż nie został on zlecony przez dostawcę usług płatniczych.

52. Zgoda dostawcy usług płatniczych wyrażona w umowie ramowej umożliwiającej korzystanie z pełnomocnictwa sama w sobie jest przejawem pośredniej kontroli dostawcy usług płatniczych nad tego typu instrumentem płatniczym, ponieważ posiada on możliwość zezwolenia, bądź nie, posiadaczowi rachunku na korzystanie z niego.

53. Po ustaleniu powyższego zauważam, że spór skoncentrował się na tym, czy pkt V.22 i V.25 umowy ramowej zawartej pomiędzy instytucją kredytową a jej klientem wymagają w sposób oczywisty przedstawienia *oryginału pełnomocnictwa*, bez którego Eurobank nie mógł zezwolić na wypłatę środków. Do sądu odsyłającego należy dokonanie wykładni postanowień umowy ramowej w związku z okolicznościami faktycznymi, które uzna za udowodnione.

54. Z zastrzeżeniem dokonanej przez sąd odsyłający oceny treści tego porozumienia uważam, odpowiadając na pierwsze pytanie prejudycjalne, że art. 4 pkt 23 dyrektywy 2007/64 należy interpretować w ten sposób, że pełnomocnictwo szczególne i wyraźne, udzielone przez posiadacza rachunku płatniczego na rzecz pełnomocnika do dysponowania środkami pieniężnymi, nie jest co do zasady instrumentem płatniczym, chyba że zostało to uzgodnione przez posiadacza rachunku bankowego i jego dostawcę usług płatniczych w warunkach umownych wiążącej ich umowy ramowej.

55. W ostatnim przypadku pełnomocnictwo notarialne stanowiłoby część uzgodnionego przez dostawcę usług płatniczych i użytkownika zbioru procedur w celu zainicjowania zlecenia płatniczego. Ponieważ nie można wykluczyć, że taka sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie, należy pozostawić otwarte drzwi dla zbadania kolejnych pytań prejudycjalnych.

[17] Wyrok w sprawie T-Mobile Austria, pkt 39, wspomina o jednym z najczęstszych przypadków zindywidualizowanych instrumentów płatniczych: „wydanie takiego polecenia przelewu generalnie zakłada, że płatnik złożył wzór własnoręcznego podpisu w instytucji kredytowej przy otwarciu rachunku płatniczego, że korzysta on z określonych formularzy polecenia przelewu oraz że składa na tych formularzach własnoręczny podpis. Rzeczona instytucja kredytowa może dokonać autoryzacji zlecenia płatniczego w rozumieniu art. 4 pkt 19 omawianej dyrektywy [2007/64] poprzez porównanie własnoręcznego podpisu złożonego na formularzu polecenia przelewu z wzorem własnoręcznego podpisu uprzednio złożonego przez płatnika".

B. Drugie pytanie prejudycjalne

56. Sąd odsyłający zmierza do wyjaśnienia, czy apostille umieszczona przez właściwy organ zagraniczny zgodnie z konwencją w sprawie apostille „stanowi część procedury autoryzacji zarówno instrumentu płatniczego, jak i transakcji płatniczej w rozumieniu art. 4 pkt 19 w związku z art. 59 ust. 1 […] dyrektywy [2007/64]".

57. Przeanalizuję oddzielnie poruszone w tym pytaniu kwestie związane z autoryzacją i z konwencją w sprawie apostille.

1. Autoryzacja

58. Dyrektywa 2007/64 używa tego pojęcia w dwojakim kontekście:

– definiuje autoryzację w art. 4 pkt 19 jako „procedurę pozwalającą dostawcy usług płatniczych na sprawdzenie wykorzystania konkretnego instrumentu płatniczego, w tym jego indywidualnych zabezpieczeń"[18];

– dodaje w art. 59 ust. 1, że do dostawcy usług płatniczych należy udowodnienie, że transakcja płatnicza[19] została *autoryzowana*, odpowiednio zapisana, ujęta w księgach i że na transakcję nie miała wpływu żadna awaria techniczna ani innego rodzaju usterka, jeżeli użytkownik zaprzecza, że autoryzował transakcję.

59. Dostawca usług płatniczych musi stosować autoryzację w celu zweryfikowania, czy posiadacz rachunku wyraził zgodę na jedną lub kilka transakcji płatniczych. Autoryzacja (instrumentu płatniczego oraz samej transakcji) nadaje wiarygodność transakcjom, które może zlecać pełnomocnik, oraz ma kluczowe znaczenie dla prawidłowego wykonania zleceń płatniczych przez dostawcę usług płatniczych i uwolnienia się przez niego od odpowiedzialności.

60. Na dostawcy usług płatniczych spoczywa zatem ciężar dowodu, jeżeli użytkownik zaprzecza, że autoryzował transakcję płatniczą. Odwrócenie ciężaru dowodu jest szczególnie korzystne dla użytkownika: dostawca usług płatniczych musi udowodnić okoliczności, które zgodnie z dyrektywą 2007/64 zwalniałyby go z obowiązku zwrotu kosztów transakcji płatniczych, w odniesieniu do których posiadacz rachunku twierdzi, że ich nie autoryzował.

61. Nałożenie w takim przypadku ciężaru dowodu na dostawcę usług płatniczych jest zgodne z art. 54 ust. 1 dyrektywy 2007/64: transakcje płatnicze można uznać za autoryzowane wyłącznie wtedy, gdy płatnik wyraził zgodę na wykonanie transakcji płatniczej przed jej wykonaniem lub po jej wykonaniu, jeśli zostało to uzgodnione z dostawcą usług płatniczych. W przypadku braku zgody transakcję płatniczą uznaje się za nieautoryzowaną.

[18] Dyrektywa 2015/2366 uzupełniła tę definicję, wskazując w art. 4 pkt 29, że oprócz instrumentu płatniczego uwierzytelnienie [autoryzacja] umożliwia dostawcom usług płatniczych „weryfikację tożsamości użytkownika usług płatniczych". Artykuł 4 pkt 30 dyrektywy 2015/2366 wprowadził nowość w postaci „silnego uwierzytelniania [silnej autoryzacji] klienta", które oznacza „uwierzytelnianie [autoryzację] w oparciu o zastosowanie co najmniej dwóch elementów należących do kategorii: wiedza (coś, co wie wyłącznie użytkownik), posiadanie (coś, co posiada wyłącznie użytkownik) i cechy klienta (coś, czym jest użytkownik), niezależnych w tym sensie, że naruszenie jednego z nich nie osłabia wiarygodności pozostałych, które to uwierzytelnianie jest zaprojektowane w sposób zapewniający ochronę poufności danych uwierzytelniających".

[19] Artykuł 4 pkt 5 dyrektywy 2007/64 definiuje transakcję płatniczą jako „działanie zainicjowane przez płatnika lub odbiorcę, polegające na lokowaniu, transferze lub wycofaniu środków, niezależnie od rodzaju pierwotnych zobowiązań między płatnikiem a odbiorcą".

62. Zgodnie z art. 54 ust. 2 dyrektywy 2007/64 zgoda na wykonanie transakcji płatniczej lub serii transakcji płatniczych jest udzielana w formie uzgodnionej między płatnikiem a jego dostawcą usług płatniczych. Możliwe jest, jak ma to miejsce w tym przypadku i jak już wskazałem, że użytkownik i dostawca usług płatniczych uzgodnią możliwość skorzystania z wyraźnego pełnomocnictwa w celu wyrażenia zgody na dysponowanie przez pełnomocnika środkami na rachunku płatniczym.

63. Pełnomocnictwo jest zatem jednym z instrumentów, za pomocą którego użytkownik usług płatniczych wyraża zgodę na wykonywanie przez pełnomocnika transakcji płatniczych ze swego rachunku.

64. W tym kontekście, ponieważ na dostawcy usług płatniczych spoczywa ciężar udowodnienia istnienia zgody posiadacza rachunku płatniczego, aby dostawca usług płatniczych nie naraził się na odpowiedzialność, procedura autoryzacji pełnomocnictwa powinna zostać przeprowadzona przez dostawcę usług płatniczych z najwyższą starannością.

65. Udział notariusza jest elementem, który zapewnia co do zasady prawdziwość i wiarygodność pełnomocnictwa. Jednakże udział notariusza nie został uregulowany w dyrektywie 2007/64 i musi on mieć miejsce zgodnie z przepisami prawa krajowego [20].

66. Podsumowując, autoryzacja pełnomocnictwa, w przypadku gdy użytkownik i dostawca usług płatniczych uzgodnili, że pełnomocnictwo stanowi część uzgodnionego zbioru procedur w celi zainicjowania zlecenia płatniczego, konieczne jest, aby dostawca usług płatniczych zweryfikował, czy posiadacz rachunku autoryzował wykonywanie transakcji płatniczych przez pełnomocnika.

67. Należy teraz przeanalizować, w jaki sposób istnienie apostille uregulowanej przez konwencję haską wpływa na procedurę autoryzacji pełnomocnictwa.

2. Konwencja w sprawie apostille

68. Z informacji przekazanych przez sąd odsyłający i strony wynika, że problem dotyczy autentyczności dokumentu przedstawionego Eurobankowi przez MK.

69. Jak się wydaje, MK dostarczył odpis oryginału pełnomocnictwa poświadczony przez notariusza w Mediolanie (Włochy) i opatrzony apostille przez włoski organ właściwy do dokonania tej czynności.

70. Notariusz odpowiedział na zapytania Eurobanku, informując go, że pełnomocnictwo to zostało sfałszowane. Jednakże w odpowiedzi na wniosek o udzielenie pomocy prawnej wydany przez sąd odsyłający organ włoski potwierdził autentyczność apostille dołączonej do odpisu pełnomocnictwa [21].

[20] Jak wskazuje rząd bułgarski, przepisy te wymagają notarialnego poświadczenia podpisu pełnomocnictwa do dysponowania środkami z rachunków płatniczych.

[21] Apostille poświadcza jedynie autentyczność podpisu, charakter, w jakim działał sygnatariusz, oraz w razie potrzeby tożsamość pieczęci lub stempla umieszczonego na dokumencie. Zobacz art. 5 konwencji w sprawie apostille.

71. Sąd odsyłający powinien wyjaśnić tę rozbieżność w celu ustalenia, czy doszło do oszustwa. Musi on również dokonać wykładni umowy ramowej między UA a Eurobankiem, w świetle prawa krajowego, aby orzec, czy zgodnie z jej postanowieniami odpis pełnomocnictwa nie był wystarczający [22], lecz konieczne było przedstawienie *oryginału* tego pełnomocnictwa należycie podpisanego przez mocodawcę.

72. Prawo Unii nie zawiera żadnych szczególnych przepisów mających zastosowanie w przypadku legalizacji pełnomocnictwa notarialnego do dysponowania rachunkiem płatniczym. Rozporządzenie (UE) 2016/1191 [23] ustanowiło uproszczoną procedurę legalizacji dokumentów urzędowych, lecz nie obejmuje ona pełnomocnictwa notarialnego udzielonego do dysponowania środkami z rachunku płatniczego [24].

73. Sąd odsyłający twierdzi, że konwencja w sprawie apostille [25] ma zastosowanie w przypadku legalizacji w Bułgarii pełnomocnictwa do dysponowania środkami na rachunku bankowym. Konwencja [art. 1 akapit drugi lit. c)] uznaje akty notarialne za dokumenty urzędowe.

74. Na mocy tej konwencji, która dotyczy dokumentów urzędowych, które zostały sporządzone na terytorium jednego z umawiających się państw i które mają być przedłożone na terytorium innego umawiającego się państwa:

– każde państwo będące jej stroną zwolni z legalizacji dokumenty, do których konwencja ma zastosowanie i które mają być przedstawione na jego terytorium;

– jedyną formalnością wymaganą do poświadczenia autentyczności podpisu, charakteru, w jakim działał sygnatariusz dokumentu oraz, w razie potrzeby, tożsamości pieczęci lub stempla na dokumencie jest umieszczenie apostille opisanej w art. 4, wydanej przez właściwy organ państwa, z którego pochodzi dokument.

75. Podsumowując, konwencja zastępuje tradycyjny i uciążliwy proces legalizacji jedną formalnością, którą jest wydanie zaświadczenia o autentyczności, zwanego „apostille”, wydanego przez państwo pochodzenia. Apostille poświadcza autentyczność pochodzenia dokumentu urzędowego, dzięki czemu można go przedstawić w państwie obcym pod warunkiem, że jest ono umawiającą się stroną konwencji. Apostille wywiera zatem taki sam skutek jak legalizacja [26].

[22] Eurobank podnosi, że zgodnie z prawem bułgarskim i prawem włoskim poświadczony notarialnie odpis dokumentu urzędowego (w tym przypadku pełnomocnictwa) wywołuje taki sam skutek dowodowy jak oryginał tego dokumentu.

[23] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (Dz.U. 2016, L 200, s. 1). Zniesienie legalizacji i podobnych formalności jest zasadą wspólną dla europejskich rozporządzeń w sprawie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, z korzyścią dla dokumentów wydanych w państwie członkowskim w kontekście danego rozporządzenia: zob. na przykład art. 61 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2012, L 351, s. 1).

[24] Artykuł 2 tego rozporządzenia ogranicza jego zastosowanie do dokumentów urzędowych wydawanych przez organy państwa członkowskiego zgodnie z jego prawem krajowym, które to dokumenty muszą zostać przedłożone organom innego państwa członkowskiego i których głównym celem jest stwierdzenie co najmniej jednego z faktów związanych ze stanem cywilnym osoby, które są istotne dla swobodnego przemieszczania się na terytorium Unii (urodzenie, zgon, nazwisko, obywatelstwo itp.).

[25] Włochy i Bułgaria są stronami konwencji w sprawie apostille, podobnie jak wszystkie państwa członkowskie Unii. Unia nie jest jednak stroną konwencji, a konwencja nie jest częścią prawa Unii.

[26] Zobacz pełne wyjaśnienie w sprawie stosowania tej konwencji podczas Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego, *Manual Práctico sobre el Funcionamiento del Convenio sobre la Apostilla*, Haga 2023.

76. Aczkolwiek Trybunał nie jest właściwy do dokonywania wykładni konwencji w sprawie apostille (ponieważ nie stanowi ona części prawa Unii), nic nie stoi na przeszkodzie, aby dokonując wykładni przepisów dyrektywy 2007/64, wskazał on sądowi odsyłającemu, że apostille umieszczona na podstawie przywołanej konwencji przez organ zagraniczny, w przypadku gdy chodzi o zagraniczny dokument urzędowy, jest jednym ze środków, które dostawca usług płatniczych może zastosować w celu autoryzacji instrumentu płatniczego, jeżeli sporządzony on został w formie zagranicznego dokumentu urzędowego.

C. Trzecie pytanie prejudycjalne

77. Sąd odsyłający zmierza do wyjaśnienia, czy w obliczu poprawnego pod względem formalnym (zewnętrznym) instrumentu płatniczego może on domniemywać, że posiadacz rachunku autoryzował transakcję płatniczą, to jest wyraził zgodę na jej wykonanie.

78. W celu udzielenia odpowiedzi Trybunał musi przede wszystkim zbadać zharmonizowany system odpowiedzialności dostawców usług płatniczych[27] i użytkowników za nieautoryzowane przez nich transakcje płatnicze.

79. Przeanalizuję cechy tego systemu odpowiedzialności, a następnie przedstawię kilka refleksji, które mogą być przydatne dla sądu odsyłającego przy jego stosowaniu w niniejszej sprawie.

1. Odpowiedzialność dostawców usług płatniczych za transakcje płatnicze nieautoryzowane przez użytkownika

80. Zgodnie z art. 60 w związku z art. 58 i 59 dyrektywy 2007/64 odpowiedzialność za straty poniesione w wyniku nieautoryzowanych transakcji płatniczych co do zasady przypisuje się dostawcom usług płatniczych, a nie użytkownikom. Ci ostatni mogą jednak w określonych okolicznościach zostać zobowiązani do pokrycia tych strat.

81. Pytanie przedstawione przez sąd odsyłający dotyczy tego, czy autoryzacja instrumentu płatniczego dokonana jedynie pod względem formalnym (zewnętrznym) zwalnia dostawcę usług płatniczych z odpowiedzialności.

82. Z rozważań zawartych przez sąd odsyłający w postanowieniu odsyłającym wydaje się wynikać, że jego zdaniem:

– literalna wykładnia określonych w dyrektywie 2007/64 podstaw zwolnienia z odpowiedzialności prowadziłaby do tego, że dostawca usług płatniczych „mimo że działał w dobrej wierze (z zachowaniem staranności rzetelnego kupca), ponosi pełną odpowiedzialność za wykonaną nieautoryzowaną transakcję płatniczą. […] Aby zostać zwolnionym z odpowiedzialności, dostawca usług płatniczych musi udowodnić kwalifikowaną formę winy płatnika, który musiał działać umyślnie (w tym z zamiarem oszustwa) lub z rażącym niedbalstwem”;

[27] W przedmiocie odpowiedzialności dostawców usług płatniczych zob.: M.R. Guimarães, Los medios de pago en el derecho europeo y en los instrumentos europeos de armonización del derecho privado, *Banca, Borsa, Titoli di Credito*, 2017, n. 4, s. 571–574; A. Janczuk-Gorywoda, Enforcing smart: exploiting complementarity of public and private enforcement in the Payment Services Directive 2, w: O. Cherednychenko i M. Andenas, *Financial Regulation and Civil Liability in European Law*, Edward Elgar, 2020, s. 115–137; C.M. Paglietti, Restitution and Liability in the Multilevel Regulatory Framework of Unauthorized Digital Payment Transactions, *European Review of Private Law*, 2022, n. 1, s. 165.

– wykładnia taka, dodaje sąd odsyłający, naraziłaby dostawcę usług płatniczych na ryzyko poniesienia znacznych strat finansowych, mimo że działał on w dobrej wierze, a więc podjął wszelkie niezbędne środki, które są zgodne z wymogami prawnymi i dobrą praktyką handlową; w tym zakresie wpłynęłoby to na prawidłowe świadczenie usług płatniczych, co stoi w sprzeczności z celem dyrektywy 2007/64, którym jest promowanie swobodnego przepływu usług i kapitału;

– gdyby jednak zastosować teleologiczną, logiczną i systematyczną wykładnię przewidzianych w dyrektywie 2007/64 przesłanek zwolnienia dostawcy usług płatniczych z odpowiedzialności, możliwe byłoby inne rozwiązanie.

83. Do celów dokonywania wykładni przepisu prawa Unii należy wziąć pod uwagę nie tylko jego brzmienie, ale także kontekst, w jaki się wpisuje, oraz cele regulacji, której część stanowi [28].

84. Trybunał potwierdził już w odniesieniu do mających zastosowanie przepisów dyrektywy 2007/64, że:

– literalna wykładnia art. 58 i 60 dyrektywy 2007/64 uzależnia odpowiedzialność dostawcy usług płatniczych w przypadku nieautoryzowanej płatności od powiadomienia przez użytkownika o nieautoryzowanej transakcji; jeśli użytkownik nie powiadomi swego dostawcy usług płatniczych o nieautoryzowanej transakcji w ciągu trzynastu miesięcy od dnia obciążenia jego konta, nie może pociągnąć go do odpowiedzialności, w tym na podstawie prawa powszechnego, a zatem nie może uzyskać zwrotu [29];

– wykładnia literalna i kontekstowa art. 60 ust. 1 dyrektywy 2007/64 potwierdza to rozumowanie, które ma zastosowanie zarówno do transakcji nieautoryzowanych, jak i do transakcji wykonanych nieprawidłowo [30]; przepis ten, w skrócie, brzmi następująco: dostawca usług płatniczych musi bezzwłocznie zwrócić płatnikowi kwotę takiej transakcji oraz, w stosownych przypadkach, przywrócić rachunek płatniczy, który został obciążony kwotą, do stanu, jaki istniałby, gdyby nie miała miejsca nieautoryzowana transakcja płatnicza;

– wykładnia celowościowa art. 58 i art. 60 ust. 1 dyrektywy 2007/64 potwierdza wykładnię literalną i kontekstową tych przepisów [31];

– geneza dyrektywy 2007/64 [32] przemawia za powyższymi stwierdzeniami oraz za niemożnością ustanowienia przez prawo krajowe innego systemu odpowiedzialności [33].

85. W ten sposób, jeżeli konieczne powiadomienie (o jakiejkolwiek nieautoryzowanej transakcji) zostało dokonane w przewidzianym terminie, dostawca usług płatniczych jest zobowiązany do natychmiastowego zwrotu.

[28] Wyroki: z dnia 24 marca 2021 r., MCP, C-603/20 PPU, EU:C:2021:231, pkt 37; z dnia 2 września 2021 r., CRCAM, C-337/20, EU:C:2021:671, zwany dalej „wyrokiem CRCAM", pkt 31.

[29] Wyrok CRCAM, pkt 34, 36.

[30] Wyrok CRCAM, pkt 37–42.

[31] Wyrok CRCAM, pkt 43–46.

[32] Wyrok CRCAM, pkt 47–51.

[33] W pkt 41 i 42 wyroku w sprawie CRCAM Trybunał potwierdził, że system odpowiedzialności dostawcy usług płatniczych przewidziany w dyrektywie 2007/64 „był przedmiotem pełnej harmonizacji, wobec czego państwa członkowskie nie mogą utrzymywać równoległego systemu odpowiedzialności z tytułu tego samego zdarzenia powodującego powstanie zobowiązania".

86. W tym systemie odpowiedzialności przewidziano szczególnie korzystny dla użytkownika mechanizm rozkładu ciężaru dowodu, o którym już wspomniałem: to dostawca usług płatniczych, a nie użytkownik, musi udowodnić okoliczności, które zwalniałyby go z obowiązku zwrotu, a zatem, że transakcja płatnicza została autoryzowana, odpowiednio zapisana i ujęta w księgach [34].

87. Jak wskazał rzecznik generalny S. Øe w swojej opinii w sprawie CRCAM, „[p]rawodawca Unii ustanowił […] system odpowiedzialności oparty na trzech istotnych i powiązanych ze sobą elementach, a mianowicie na obowiązku zgłoszenia spoczywającym na użytkowniku usług płatniczych […], na obciążeniu ciężarem dowodu dostawcy tych usług […] i wreszcie, w przypadku braku dowodu, na odpowiedzialności tego dostawcy, zgodnie z art. 60 i 75 tej dyrektywy, w zależności od tego, czy transakcja została autoryzowana, niewykonana lub nieprawidłowo wykonana” [35].

88. Zgodnie z art. 86 dyrektywy 2007/64, zatytułowanym „Pełna harmonizacja”, „[b]ez uszczerbku dla [szeregu wymienionych przepisów dyrektywy] państwa członkowskie nie utrzymują ani nie przyjmują, w zakresie, w jakim niniejsza dyrektywa zawiera zharmonizowane przepisy, przepisów innych niż te ustanowione w niniejszej dyrektywie”.

89. Biorąc pod uwagę, że art. 58, 59 i 60 dyrektywy 2007/64 nie znajdują się wśród przepisów, w odniesieniu do których art. 86 przyznaje państwom członkowskim margines swobody, Trybunał uznał, że system odpowiedzialności dostawcy usług płatniczych przewidziany w tych przepisach został w pełni zharmonizowany, zatem państwa członkowskie nie mogą utrzymywać równoległego systemu odpowiedzialności z tytułu tego samego zdarzenia powodującego powstanie zobowiązania [36].

90. Motywy 1 i 4 dyrektywy 2007/64 brzmią w podobny sposób: zharmonizowany system odpowiedzialności, o którym mowa w dyrektywie, nie może współistnieć z innym systemem odpowiedzialności, przewidzianym w prawie krajowym i opartym na tych samych okolicznościach faktycznych i podstawach, który miałby negatywny wpływ na cele lub skuteczność przywołanej dyrektywy [37].

2. Wpływ systemu odpowiedzialności dostawcy usług płatniczych na niniejszy spór

91. Bezsporne jest, że UA, jako posiadacz rachunku płatniczego, poinformował Eurobank w terminie przewidzianym w art. 58 dyrektywy 2007/64 o istnieniu nieautoryzowanych transakcji płatniczych dokonanych przez jego rzekomego pełnomocnika, to jest MK.

92. Eurobank przedstawia jako element autoryzacji, który miałby dowodzić zgody użytkownika, opatrzony apostille odpis pełnomocnictwa udzielonego MK przez UA przed włoskim notariuszem. Ten ostatni twierdzi jednak, że pełnomocnictwo i odpis zostały sfałszowane. Wydaje się, że w odpisie przedłożonym bankowi przez MK w celu zlecenia przelewów nie było podpisu mocodawcy i posiadacza rachunku, zatem bank nie mógł dokonać porównania podpisów. Nie

[34] W praktyce system dowodowy ustanowiony w art. 59 dyrektywy 2007/64 prowadzi, od chwili złożenia zawiadomienia, o którym mowa w jej art. 58, w przewidzianym w nim terminie, do nałożenia na dostawcę usług płatniczych obowiązku natychmiastowego zwrotu środków. Wyrok CRCAM, pkt 40.

[35] EU:C:2021:564, pkt 53.

[36] Wyrok CRCAM, pkt 41, 42.

[37] Wyrok CRCAM, pkt 44, 45. Zobacz również opinia rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 7 lipca 2022 r. w sprawie Beobank, C-351/21, EU:C:2022:541, pkt 42, 43, 50.

można również stwierdzić, czy Eurobank wykorzystał inne, alternatywne środki (np. nagraną rozmowę telefoniczną), aby upewnić się, że UA wyraził zgodę na zlecenia przelewu przedstawione przez MK.

93. Zgodnie z art. 59 ust. 2 dyrektywy 2007/64, jeżeli użytkownik zaprzecza autoryzacji wykonanej transakcji płatniczej (jak ma to miejsce w tym przypadku), zarejestrowane przez dostawcę usług płatniczych posłużenie się instrumentem płatniczym „niekoniecznie jest wystarczające do udowodnienia, że transakcja płatnicza została przez płatnika usług płatniczych autoryzowana albo że płatnik działał w nieuczciwych zamiarach lub dopuścił się celowego lub rażącego zaniedbania co najmniej jednego z obowiązków przewidzianych w art. 56".

94. Z powyższej zasady wynika, że posłużenie się instrumentem płatniczym przedłożonym Eurobankowi w postaci (fałszywego) odpisu pełnomocnictwa, w tym poświadczonego i opatrzonego apostille, może nie być wystarczające do udowodnienia, że transakcja została autoryzowana przez płatnika.

95. Jeżeli zaistniałe okoliczności budziły poważne wątpliwości w odniesieniu do instrumentu płatniczego, należało wymagać od dostawcy usług płatniczych większej staranności przy weryfikacji jego prawdziwości w celu rozwiania tych wątpliwości i uzyskania całkowitej pewności, że posiadacz rachunku płatniczego autoryzował sporne transakcje. Jedynie w ten sposób można spełnić kryterium leżące u podstaw dyrektywy 2007/64, to jest zapewnić ochronę użytkowników usług płatniczych, w szczególności gdy są oni konsumentami [38].

96. Biorąc pod uwagę szczególne okoliczności sprawy, uważam, że dostawca usług płatniczych nie mógł ograniczyć się do wyłącznie formalnej (zewnętrznej) autoryzacji poświadczonego notarialnie odpisu pełnomocnictwa, zaopatrzonego w apostille przez właściwy organ obcego państwa.

97. Dyrektywa 2007/64 i następująca po niej dyrektywa 2015/2366 wprowadziły zasadę „najpierw płać, później się spieraj" w odniesieniu do odpowiedzialności dostawcy usług płatniczych w celu wzmocnienia ochrony użytkowników usług płatniczych [39].

98. Jak już wyjaśniłem, do dostawcy usług płatniczych należy przedstawienie dowodów na to, że użytkownik wyraził zgodę na transakcję płatniczą lub że użytkownik dopuścił się oszustwa lub rażącego niedbalstwa. Ciężar dowodu nałożony na dostawcę usług płatniczych jest, powtarzam, bardzo dotkliwy.

99. Nie jest możliwe złagodzenie zharmonizowanego systemu odpowiedzialności dostawcy usług płatniczych za nieautoryzowane transakcje płatnicze poprzez zastosowanie przepisów prawa krajowego [40] przewidujących złagodzoną odpowiedzialność dostawcy usług płatniczych (w stosunku do surowszej odpowiedzialności, która wynika z dyrektywy 2007/64). Sąd krajowy musi zapewnić pierwszeństwo tej ostatniej, stosując art. 86 dyrektywy 2007/64 w związku z art. 58, 59 i 60 tej dyrektywy.

[38] Wyroki: z dnia 25 stycznia 2017 r., BAWAG, C-375/15, EU:C:2017:38, pkt 45; z dnia 2 kwietnia 2020 r., PrivatBank, C-480/18, EU:C:2020:274, pkt 66.

[39] Zobacz M.R. Guimarães, R. Steennot, Allocation of Liability in Case of Payment Fraud: Who Bears the Risk of Innovation? A Comparison of Belgian and Portuguese Law in the Context of PSD2, *European Review of Private Law*, 2022, n. 1, s. 47, 48.

[40] W niniejszej sprawie powołano się na art. 75 ust. 2 (bułgarskiej) ustawy o zobowiązaniach i umowach. Zgodnie z tym przepisem dłużnik zostaje zwolniony, jeżeli w dobrej wierze wykonał zobowiązanie wobec osoby, która na podstawie jednoznacznych okoliczności wydaje się uprawniona do przyjęcia świadczenia. Ten ogólny system odpowiedzialności nie jest zatem zgodny ze szczególnym systemem odpowiedzialności dostawcy usług płatniczych wynikającym z art. 58, 59, 60 i 86 dyrektywy 2007/64.

100. Argument przedstawiony przez sąd odsyłający (negatywny wpływ chroniącego użytkowników rygorystycznego systemu odpowiedzialności na działalność dostawcy usług płatniczych) nie jest wystarczający do podważenia powyższych twierdzeń. Prawodawca europejski rozważył wady oraz zalety jednej i drugiej opcji i wybrał tę, którą uważa za najbardziej korzystną we wspólnym interesie.

101. Dokonywanie autoryzacji instrumentów płatniczych zarówno z punktu widzenia formalnego, jak i materialnego, jest niezbędne, w ramach opcji wprowadzonej na mocy dyrektywy 2007/64, w celu zapewnienia pewności prawnej podmiotom uczestniczącym w transakcjach płatniczych. W tym samym stopniu jest to niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania systemu płatności w Unii, który promuje swobodny przepływ kapitału.

102. Podsumowując, uważam, że art. 58, 59 i 60 dyrektywy 2007/64 w związku z art. 86 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że w przypadku zaistnienia okoliczności budzących wątpliwości w odniesieniu do ważności instrumentu płatniczego:

– wyłącznie formalna (zewnętrzna) autoryzacja instrumentu płatniczego nie zwalnia dostawców usług płatniczych z odpowiedzialności z tytułu wykonania transakcji płatniczych nieautoryzowanych przez płatnika oraz

– system odpowiedzialności zawarty w prawie krajowym państwa członkowskiego, który łagodzi lub zwalnia dostawców usług płatniczych z odpowiedzialności z tytułu nieautoryzowanych transakcji płatniczych, w przypadku gdy dostawcy usług płatniczych dokonują wyłącznie formalnej (zewnętrznej) autoryzacji instrumentu płatniczego, jest niezgodny z tymi przepisami.

V. Wnioski

103. W świetle powyższego proponuję Trybunałowi, by na pytania przedstawione przez Apelativen sad Sofia (sąd apelacyjny w Sofii, Bułgaria) odpowiedział następująco:

Artykuł 4 pkt 19 i 23 oraz art. 58, 59 i 60 z związku z art. 86 dyrektywy 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniającej dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylającej dyrektywę 97/5/WE

należy interpretować w ten sposób, że:

1) Pełnomocnictwo szczególne i wyraźne, udzielone przez posiadacza rachunku płatniczego, na mocy którego upoważnia on pełnomocnika do dysponowania środkami pieniężnymi znajdującymi się na tym rachunku, nie jest co do zasady instrumentem płatniczym, chyba że zostanie to uzgodnione przez posiadacza rachunku bankowego i dostawcę usług płatniczych oraz wyraźnie uwzględnione w warunkach wiążącej ich umowy ramowej. W takim przypadku pełnomocnictwo notarialne stanowiłoby część uzgodnionego przez dostawcę usług płatniczych i użytkownika zbioru procedur w celu zainicjowania zlecenia płatniczego.

2) Apostille umieszczona przez właściwy organ zagraniczny na podstawie konwencji z dnia 5 października 1961 r. w sprawie apostille znoszącej wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych jest jednym ze środków, które dostawca usług płatniczych może wziąć pod uwagę podczas autoryzacji instrumentu płatniczego, gdy jest on zawarty w zagranicznym dokumencie urzędowym.

3) Sąd krajowy musi odstąpić od stosowania systemu odpowiedzialności dostawcy usług płatniczych ustanowionego w prawie krajowym państwa członkowskiego, który nie jest ściśle zgodny z systemem przewidzianym w art. 58, 59 i 60 w związku z art. 86 dyrektywy 2007/64, w przypadku wykonania transakcji płatniczych nieautoryzowanych przez płatnika.

4) W przypadku zaistnienia okoliczności, które budzą wątpliwości co do ważności instrumentu płatniczego, a użytkownik zaprzecza, że autoryzował już wykonaną transakcję płatniczą, dostawca usług płatniczych, który dokonał wyłącznie formalnej (zewnętrznej) autoryzacji instrumentu płatniczego, nie jest zwolniony z odpowiedzialności z tytułu wykonania tej transakcji.